

GENDER ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI VÝZKUM

2-3/2000

KRIZE MASKULINITY A FEMINITY

Zatímco česká společnost prochází změnami, s nimiž si často ani neví příliš rady, mohlo by se zdát, že sféra soukromého života, tedy sféra týkající se rodiny a rodinných vztahů, zůstává jistotou, kterou bývala. Její členové přestoupili na tržní hospodářství bez jakékoli reflexe gender kontraktu. Výzkumy ukazují, že ženy si začaly budovat pracovní kariéry, do domácností neodešly, jak předpokládali někteří politici, a dál vydělávají peníze a pokládají se za spoluživitelky rodin.

Tato zdánlivá neochvějnost je pouze povrchní. Při bližším zkoumání a kvalitativních výzkumech vychází na povrch informace o nových faktorech, které se v období socialismu neobjevovaly. Na rozdíl od minulosti, kdy prakticky nebylo možné kariéru, jak ji známe dnes, budovat, jsou dnes ženy často nuceny svoje ambice obětovat, aby zajistily plynulý chod rodiny. Zdá se totiž prakticky nemožné skloubit dohromady výchovu dětí a kariéru jak manželky, tak manžela. Navíc se i objevují náznaky nespokojenosti ze strany žen s rozdělením domácích prací a dělením rolí a času při výchově dětí. Někteří manželé též vyjadřují nespokojenost s pracovním nasazením svých manželek a kritizují je za nedostatek času věnovaného rodině. Případná resistance pocítovaná vůči pracovnímu úspěchu manželky, který se často odráží i na platovém ohodnocení, se tedy schovává za všeobecně přijímanou kritiku, že žena tráví málo času s dětmi.

Nejde ale pouze o nespokojenost žen se svým statutem. Ve společnosti existují náznaky, že z gender hlediska je stávající definice ženských a mužských rolí náročná i pro muže, neboť klade příliš vysoké nároky na jejich výkon v zaměstnání. Navíc stávající gender kontrakt v sobě implicitně zahrnuje vzorce maskulinního a feminního chování, které návazně ovlivňuje další sféry lidského života, které vedou k gender nerovnostem v české společnosti. Tyto stereotypní vzorce maskulinního a feminního chování jsou založené na poměrně specifickém rozdělení moci právě mezi sférou veřejnou a soukromou. V soukromé, a potažmo i emocionální, sféře jsou to tedy i muži, kteří se často cítí svázáni společenskými konvencemi. Někteří například pocítují jako nespravedlivé tendence soudů přiznávat děti pro rozvodu manželce. Také jistá společenská nutnost chovat se „mužně“, která je často vyžadována i některými ženami, zužuje pole emocionální expresivity českých mužů.

Přes tyto indikace neexistuje téměř žádná diskuse o tom, proč to jsou primárně ženy, které obětují svoji kariéru, i když je pro ně profesní naplnění často stejně důležité jako pro muže. Neexistuje ani žádný společenský zájem tuto situaci prozkoumat, neboť by muselo dojít ke změně chápání českého gender kontraktu, a tím i předdefinování sociálních dávek, zaměstnanecké politiky a organizace neplacené domácí práce a péče o děti.

Tato „šťastná“ kombinace neochoty tato témata zkoumat a vnímání této situace ženami jako určitého údělu, který je mimo jejich kontrolu, vede k tomu, že na společenské úrovni tento problém jakoby neexistuje. To se ale nedá říci o mladé městské generaci vyrůstající v převážné míře po roce 1989 (tedy teenagery).

DOCHÁZÍ MEZI MLADÝMI LIDMI K POSUNU V CHÁPÁNÍ GENDER ROLÍ?

Mladí lidé si mnohdy uvědomují rozdíly a status, který domácí práce přináší jejich matkám, a je možné dokonce tvrdit, že v určitých případech rozložení moci v rodině kritizují. Sami model svých rodičů často nepřejímají a snaží se hledat cesty jiným směrem.

Domnívám se, že na tomto trendu se podepsalo několik vývojových tendencí. V první řadě je nutno si uvědomit změněné časové nároky, které nová ekonomická situace klade na rodiče, a to zejména ve velkých městech, kde je často nutné přizpůsobit pracovní dobu potřebám firmy. Děti a mladí lidé žijící rodiči vysoce pracovním vytíženými si uvědomují posun v hodnotách od zabezpečení všech tradičních rodinných zvyklostí (například vaření teplé večeře) směrem k plnění pracovních povinností a zajištění vlastních společenských potřeb. Dalším faktorem je větší možnost rozvíjení vlastních zájmů a společenských kontaktů. Mladí lidé také dříve opouštějí rodičovský domov a žijí se svými vrstevníky, popřípadě s partnerem či partnerkou. Je pravděpodobné, že tento faktor je jedním z nejdůležitějších při utváření přístupu mladých lidí k zodpovědnosti za do-

macnost, domácí práce a životní úroveň. I když rodiče mohou dětem finančně pomáhat, veškerý chod nové domácnosti rovnocenných přátel je plně v režii takové nové jednotky. Zde je také nutné zmínit měnící se názor na placenou domácí výpomoc. Zatímco pro střední generaci je víceméně nepochopitelné, proč by se peníze měly utrácet za mytí oken či úklid, mladí lidé, kteří mají dostatek finančních prostředků, mnohem snáze využívají nabídky těchto služeb.

JAK PREZENTUJÍ GENDER ROLE MÉDIA?

V neposlední řadě také musím vzpomenout vliv médií a cizích kultur. Populární seriály, ať již jde o seriály kritické, sarkastické či v tzv. „camp“ stylu (např. *South Park*, *The Simpsons*, *Přátelé*, *Sex ve městě*) nebo seriály zaměřené na všeobecnou cílovou skupinu (*Beverly Hills 90210*), zobrazují život mladých lidí téměř bez jakékoli zmínky o domácích pracích a potažmo i o dělbě práce mezi mužem a ženou v domácnosti, nebojí karikují. Často by se dokonce mohlo zdát, že na základě životního stylu, který film a televize prezentují, domácí práce v domácnostech mladých lidí neexistují.

Postavy, které vykreslují české filmy posledních let, se zabývají vlastním já a hledáním životní cesty a partnera či partnerky. Praktické problémy se zajištěním existence či chodem domácnosti a starostí o rodinu nejsou

Z OBSAHU ČÍSLA:

**ÚSPĚŠNOST ŽEN PŘI PŘIJETÍ
NA VYSOKOU ŠKOLU 3**

MARIE ČERMÁKOVÁ

**POSTOJE VYSOKOŠKOLÁKŮ
K SITUACI ŽEN NA TRHU PRÁCE 3**

HANA HAŠKOVÁ

**SLOVNÍKY POJMŮ
KE KONCEPCI DISKRIMINACE 2,5**

ALENA KŘÍŽKOVÁ

JSME SI OPĚT ROVNĚJŠÍ 6

MARCELA LINKOVÁ

**K METODOLOGII
DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ 8**

HANA HAŠKOVÁ

**NÁBOŽENSKÁ ORIENTACE ČESKÝCH
MUŽŮ A ŽEN V ŠETŘENÍ ISSP 10**

DANA HAMPLOVÁ

aktuální. Je možné argumentovat, že české filmy do značné míry odrážejí jinou společenskou realitu života dnešních mladých lidí, pro něž je primární rozvoj sociálních kontaktů a „kvalitní“ volný čas. Z filmů vyplývá, že rozdělení rolí není nutné řešit, neboť si je každý pár či „domácnost“ vyřeší po svém. Neexistuje žádný společenský model, podle kterého by bylo nutné vztahy tohoto typu modelovat. Z filmů je cítit rozvolňování tradičních modelů chování v domácnosti a práci, které jsou často zesměšňovány, pokud se na scéně objeví rodiče mladých lidí, kteří v tomto modelu setrvávají. Život rodičů a jejich lpění na tradičních modelech je napadáno jako neautentické a do určité míry sebemrskáčské. Rodiče zmiňují oběti ve prospěch dětí, jež je ale nechtějí uznat či je považují za scesné. Osobní rozvoj a nalezení vlastní cesty životem jsou mnohem důležitější než společenské konvence zaběhnutý model života. Nutno ovšem podotknout, že česká reklama působí většinou opačným směrem, neboť v okamžiku, kdy se u mladého páru objeví dítě, odpovědnost za chod domácnosti a čistotu se přenáší výhradně na ženu (reklamy na prací a čistící prostředky a další).

JAKÉ JSOU MOŽNOSTI SOUČASNÉHO VÝZKUMU?

Výše zmíněné faktory, které se podepisují na změněném postoji k tradičnímu gender kontraktu rodičů mezi městskou mládeží, naznačují, že bude existovat korelace mezi vzděláním a výší příjmů

na jedné straně a ochotou k těmto změnám na straně druhé. Je pochopitelně příliš brzy činit jakékoli závěry bez provedení odpovídajících výzkumů mezi českou mládeží. Zejména je ale nutné provést srovnávací šetření týkající se uspořádání gender rolí v rodinném a partnerském životě v době před a poté, co se mladí lidé rozhodnou mít děti nebo se usadit. V současné době existují indikace, že s příchodem dětí se situace mezi manželi mění a stereotypní myšlení o primárním poslání ženy jako matky se potom používá i k ospravedlnění přesunu domácích prací na ženu. Bude trvat ještě několik let, než bude možné provést výzkum, který by osvětlil, zda mezi mladými lidmi skutečně dochází k posunům v chápání gender rolí a jejich rozrušování, jak jsem je zde načrtla, anebo se jedná pouze o průvodní jev uvolněného životního stylu, který neklade hranice a omezení, jež se ale mohou objevit v okamžiku přestupu na tradiční model rodiny s dítětem.

Je též nutné si uvědomit, že tento nastíněný model se sice vztahuje na velkou část městské mladé generace, avšak tato skupina do tohoto procesu záměrně aktivně nevstupuje a vytváří jej jakoby mimoděk. Je převážně politicky pasivní a žije podle hesla „žít a nechat žít“. Lze proto očekávat, že politická i sociální moc přejde v budoucnu do rukou lidem, kteří z této skupiny nevzešli a jejichž snaha o změnu hodnot není natolik zřetelná.

Marcela Linková

SLOVNÍK ZÁKLADNÍCH POJMŮ

POHLAVÍ

Biologická kategorie vymezující fyziologické rozdíly mezi muži a ženami, zejména rozdíly týkající se pohlavních orgánů a reprodukčních dispozic.

GENDER

Pojem, který odkazuje na sociální rozdíly (v protikladu k biologickým rozdílním) mezi muži a ženami, které jsou kulturně a sociálně podmíněné, konstruované, tj. mohou se v čase měnit a různí se jak v rámci jedné kultury, tak mezi kulturami. Jsou předmětem socializace. Závaznost těchto rozdílností tedy není přirozeným, neměnným stavem, ale dočasným stupněm vývoje sociálních vztahů mezi muži a ženami.

GENDER STUDIA – STUDIA RODU

Akademický, obvykle interdisciplinární přístup k analýze pozice žen, genderových vztahů a genderové dimenze ve všech ostatních disciplínách.

GENDER KONTRAKT

Soubor implicitních a explicitních pravidel týkajících se gender vztahů, která ženám a mužům připisují různou práci a hodnotu, zodpovědnosti a povinnosti. Tato pravidla, znevýhodňující v různých oblastech života muže nebo ženy, jsou uplatňována a vymáhána v každodenním životě. Definují se na úrovni kulturní superstruktury v podobě norem a hodnot společnosti, na úrovni institucionální v rámci vzdělávacího, pracovního, výchovného a dalších systémů, a nakonec na úrovni socializačních procesů, a to zejména v rámci rodiny.

VYUŽITÍ ČASU PODLE GENDERU

Míra využití času ženami a muži, zejména ve vztahu k placené a neplacené práci,

tržním a netržním aktivitám a k volnému času.

DĚLBA PRÁCE PODLE GENDERU

Při zkoumání rozdělení práce podle genderu se zkoumá míra placené a neplacené práce vykonané ženami a muži v soukromém a veřejném životě.

NEFORMÁLNÍ EKONOMIKA

Tento koncept zahrnuje dva druhy neplacených ekonomických aktivit. Jednak ty, které jsou na recipročním základě vykonávány přímo ve prospěch vlastní domácnosti nebo domácnosti příbuzných či přátel, včetně každodenní práce v domácnosti a celé škály aktivit zabezpečovaných vlastními silami. A dále ty neplacené ekonomické aktivity, které jsou považovány za profesionální činnost, provozovanou jako samostatné nebo druhé zaměstnání, pravidelně vykonávanou pro zisk, ovšem ne (alespoň ne do značné míry) v rámci plnění statutárních, regulačních nebo smluvních povinností. Tento koncept nezahrnuje neformální aktivity, které jsou součástí nezákonných činností.

OHODNOCENÍ NEPLACENÉ PRÁCE

Kvantitativní míra nacházející se mimo rámec národních účtů. Zahrnuje odhad a reflexi hodnoty neplacené práce, jako je například prácev domácnosti, péče o děti nebo jiné závislé osoby, příprava jídla pro rodinu, práce ve vlastní komunitě nebo jiná práce dobročinné povahy.

HORIZONTÁLNÍ SEGREGACE ZAMĚSTNÁNÍ

Koncentrace žen a mužů ve specifických sektorech a zaměstnáních, přičemž možnosti žen jsou omezenější než možnosti mužů. Tato segregace je často doprovázena odlišným finančním ohodnocením jednotlivých zaměstnání a sektorů.

VERTIKÁLNÍ SEGREGACE ZAMĚSTNÁNÍ

Koncentrace žen a mužů na odlišných stupních zaměstnání ve smyslu úrovně odpovědnosti a pozice.

DESEGREGACE TRHU PRÁCE

Politiky, které si kladou za cíl omezit nebo odstranit vertikální a horizontální segregaci pracovního trhu.

PARITNÍ DEMOKRACIE

Koncept společnosti, na které se rovným způsobem podílejí ženy a muži. Jejich úplné a rovné užívání občanství je závislé na rovném zastoupení v politických rozhodovacích pozicích. Čtyřiceti až šedesátiprocentní participace žen v rámci celého demokratického procesu je jedním z principů demokracie.

DEMOKRATICKÝ DEFICIT

Vliv nedostatečného genderového vyvážení na legitimitu demokracie

NEZAMĚSTNANOST

Jde o počet osob, které jsou registrované jako nezaměstnaní a v současné době se ucházejí o zaměstnání. Měří se vzhledem k celkové pracovní síle.

SKRYTÁ NEZAMĚSTNANOST

Nezaměstnaní, kteří nesplňují podmínky národních systémů pro registraci nezaměstnaných. Tyto podmínky vedou zejména k vyloučení žen.

FEMINIZACE CHUDOBY

Zvyšující se podíl a převaha chudoby mezi ženami oproti mužům.

Čerpáno z *One Hundred Words for Equality, European Communities, 1998*. Pokračování příště

GENDER

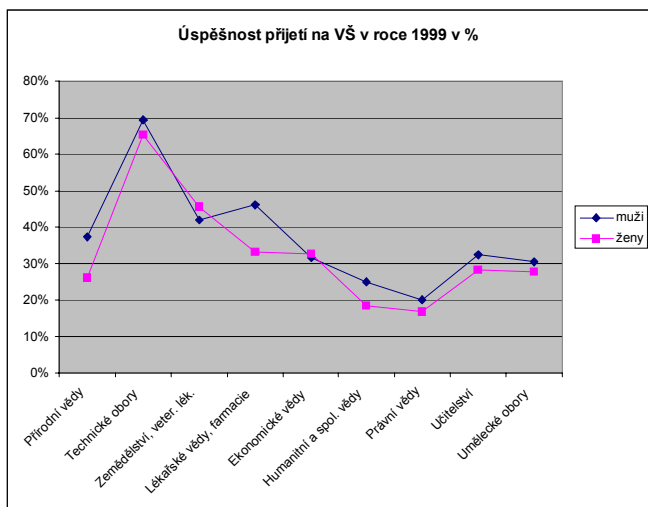
ÚSPĚŠNOST ŽEN

PŘI PŘIJETÍ NA VYSOKOU ŠKOLU

Základní rámec rovných příležitostí mužů a žen začíná rovnoprávným zacházením již v oblasti přístupu ke vzdělání. Počty přihlášených a přijatých na vysoké školy do 1. ročníku ve školním roce 1999/2000 ukazují, že situace je v ČR v tomto směru nepřesvědčivá.

Z přihlášených 152 255¹ je úspěšných pouze 54 215, což představuje 35,6%. To samo o sobě svědčí o velkém počtu mladých lidí, kterým bylo upřeno právo na vzdělání. Data ukazují, že mnozí se hlásí na vysokou školu již opakovaně, a očekáváme, že tak učiní i v příštích letech. Z prohlášení mnohých vysokých škol je zase známo, že počet těch, kteří vyhověli jejich požadavkům, někdy i několikanásobně převyšuje počet těch, které mohou přijmout.

Z celkového počtu přihlášených je 55,3% dívek a 44,7% chlapců. Zájem dívek o studium je větší než zájem chlapců. Ale to není jediný rozdíl. Významně se liší také výběrem vysoké školy. Téměř třetina chlapců míří na technické školy, zatímco u dívek je největší zájem (26%) o učitelství. Na druhém místě u mužů figurují ekonomické směry (17%), u žen humanitní a společenské (21%). Na třetím u mužů pak překvapivě učitelství (13%) a u žen ekonomické směry (18%). Ale i pohled na další směry ukazuje, že pouze jediná oblast – zemědělské obory – má vyvážený podíl zájmu dle genderu. Například z počtu přihlášených na technické směry byli tři muži na jednu přihlášenou ženu. U lékařských oborů tomu bylo obráceně, tři ženy na jednoho přihlášeného muže.

Promítly se tyto genderové rozdíly do úspěšnosti přijetí? Kalkulují fakulty s tím, zda přijmou muže nebo ženy? Existuje skrytý kvótovací záměr? Které směry a obory jej praktikují? To jsou otázky, které lze položit nad výsledky podílu úspěšnosti mužů a žen při přijetí. Ženy jsou úspěšnější při přijetí na zemědělské vysoké školy a při přijetí na ekonomické směry. Rozdíly úspěšnosti však nejsou velké. Jinak muži dominují ve všech ostatních směrech studia. Jsou však dva směry, kde je dominance úspěšnosti mužů značná: přírodní vědy (M/Ž + 11,2 procentních bodů) a lékařské vědy (M/Ž + 12,7 procentních bodů). V ostatních oborech se rozdíly pohybují od 6,4 do 2,7 procentních bodů.

Jak odpovědět na výše uvedené otázky a vyhnout se spekulacím? Třeba opakováním stereotypů, které říkají, pro které obory mají ženy předpoklady a pro které ne. Co lze tedy závěrem s jistotou říci:

Existují prokazatelné rozdíly v úspěšnosti přijetí žen a mužů na vysoké školy: je-li uchazeč o přijetí muž, má větší šance v přijetí na 7 z 9 směrů studia a na dva dokonce významně vyšší – tzn. že fakulta mu připiše „neviditelný, ale účinný kredit“.

Deficit vzdělávacích možností na VŠ postihuje jak muže, tak ženy. Pro ženy má však mnohem závažnější důsledky.

Ženy řeší své nerovné postavení ve společnosti úsilím o získání většího vzdělanostního kapitálu – proto převaha žen nad muži při podávání přihlášek na VŠ.

Pro ženu je to často jediná možnost, jak zlepšit svou sociální pozici. V tomto úsilí je úspěšná však zhruba každá třetí.

I přes „neviditelné ruce“ vzdělávacího trhu vzniká sektor, ve kterém budou mít početní převahu ženy: **učitelství, humanitní a společenské obory a také medicína.**

Marie Čermáková

¹ Celkový počet přihlášených je vypočítán tímto způsobem: Přihlášení jsou v každé kategorii jedenkrát – pokud někdo podal např. 3 přihlášky na medicínu a 1 přihlášku na veterinární lékařství, je uveden v přihlášených 1x u medicíny a 1x u zemědělství.

POSTOJE VYSOKOŠKOLSKY VZDĚLANÉ POPULACE K SITUACI ŽEN NA TRHU PRÁCE

Statistická data o zaměstnanosti ukazují, že ženy nedosahují na poli zaměstnanosti takových úspěchů jako muži. Projevuje se to nižšími mzdami, nižším postavením v řízení a vyšší nezaměstnaností. Tyto rozdíly jsou všeobecně známy a nejsou nijak překvapivé. Mnohé výzkumy však opakovaně potvrzují, že není možno tyto rozdíly plně vysvětlit odlišnou strukturou vzdělání mužů a žen, rozdílným charakterem kvalifikace, různým věkovým složením, délkou praxe nebo zařazením v tarifních stupních¹. Podle Jurajdy je možno ve veřejné pracovní sféře vysvětlit desetiprocentní platový rozdíl mezi muži a ženami čistě porušováním pravidla stejné odměny za stejnou práci a v soukromých firmách dokonce téměř dvacetiprocentní rozdíl.

V tomto článku nás zajímá, jak situaci nižšího postavení žen v zaměstnání vnímá, interpretuje a hodnotí česká vzdělanostní elita, tedy ti, kteří mají největší šanci na dosažení vyšších postů v řízení podniků a firem a kteří také nejčastěji rozhodují o platu, povýšení a přijetí ostatních do zaměstnání.

Dotazníkové šetření ukázalo², že polovina vysokoškoláků a 2/3 vysokoškolaček se shodnou na základě vlastních zkušeností na tom, že ženy mají oproti mužům omezené šance dosáhnout úspěchu. Obráceně to vidí na obou stranách zhruba jedno procento vysokoškoláků. Hlavní příčinou větší úspěšnosti mužů v práci však vysokoškoláci hledají jinde než vysokoškolačky.

Faktorová analýza³ pomohla odhalit celkem tři příčiny, o nichž se vysokoškoláci domnívají, že zabraňují ženám ve větším průniku do klíčových pozic. Zatímco muži – vysokoškoláci se přiklání spíše tvrzení o ženské neschopnosti a nezájmu o tuto oblast (**43% mužů oproti 25% žen**)⁴, nebo hledají klíč k neúspěchu žen v jejich roli matka pečovatelky o domácnost (**39% oproti 27% žen**), vysokoškolačky samy nalézají příčinu svého omezení spíše v nedostatku příležitosti k vlastnímu sebeprosazení, způsobeného z části mužskou exkluzí žen z atraktivních pracovních postů (**48% oproti 18% mužů**).

Tab.1: Vyrovnanost šancí mužů a žen na úspěch podle názorů vysokoškoláků a vysokoškolaček

Názory na šanci úspěš	Větší šance žen		Vyrovnané šance		Větší šance mužů		Celkem	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Muži	13	1,35	*462	48,13	*485	50,52	960	100
Ženy	10	1,06	*317	33,47	*620	65,47	947	100

Pozn: Počet pozorování je 1907. * značí ty kategorie proměnných, ve kterých byl prokázán statisticky signifikantní rozdíl mezi muži a ženami, a to s 0,1% možnou chybou. Zdroj: „Muži a ženy s vysokoškolským diplomem“, SoU 1998

Tab. 2: Názory na příčinu ni·šího postavení •en v zaměstnání podle vysokoškoláků a vysokoškolaček

Příčiny ni·ší pracovní pozice •en	Neschopnost a nezám•en		Mateřská a pečovatelská role		Nedostatek příle•itostí pro •eny		Celkem	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Mu•i	411	43,3	371	39,1	167	17,6	949	100
•eny	237	25,4	248	26,6	447	48,0	932	100

Pozn: Počet pozorování je 1881. Rozdíly mezi názory mu•ů a •en jsou statisticky signifikantní s 0.1% mo•nou chybou.
Zdroj: „Mu•i a •eny s vysokoškolským diplomem“, SoU 1998

O MATEŘSTVÍ

Vysokoškoláci – muži s podřízenými se domnívají častěji než vysokoškoláci – muži bez podřízených, že ženy omezuje v cestě za úspěchem jejich mateřství. U vysokoškolaček je tomu právě naopak. Vysokoškolačky s podřízenými s daným názorem souhlasí méně často než vysokoškolačky bez podřízených. A to i přesto, že mají zhruba stejný počet dětí.

České ženy většinou dokážou skloubit svou práci i rodinu bez větších problémů, ať už se jedná o vysokoškolačky nebo ženy s nižším vzděláním. Jako převážně bezproblémovou hodnotí v tomto smyslu svou situaci celých 60% z nich a dalších 17%, které jistě nesnáze pocítují, nešidí práci, ale naopak rodinu. Pravý opak uvedlo zhruba jen 1% z nich, ale také stejný podíl mužů.

Vysokoškolačky většinou zvládají pracovní a rodinné úkoly, které zůstávají v rámci asymetrické dělby práce v rodině stále převážně na nich, na úkor času věnovaného čistě sobě, svým zálibám a přátelům. Dřívější odchody z práce za účelem vyzvedávání dítěte ze školky, nebo jeho ošetřování v době nemoci, tedy činnosti, které vysokoškolačky v dvoukariérovém manželství často přijímají jako svou povinnost, řeší tím, že si častěji než vysokoškoláci nosí práci s sebou domů a častěji řeší pracovní úkoly i po odchodu z pracoviště.

Obavy zaměstnavatelů z neschopnosti žen skloubit rodinu a zaměstnání tak může většina žen na základě vlastní zkušenosti mateřství pocítovat přinejmenším za neoprávněné, když ne (z nejrůznějších důvodů) za diskriminující.

Názory lidí se pod vlivem nejrůznějších faktorů během života mění tak, aby odpovídaly jejich aktuální subjektivní pozici ve společnosti, a tak ji pro ně samotné vysvětlovaly a ospravedlňovaly. Takto lze vysvětlit, proč s názorem, že společnost není ženám nakloněná, souhlasí především vysokoškolačky nad 29 let. Do té doby totiž většina z nich ještě nemá vlastní dítě a z hlediska platových rozdílů mezi muži a ženami prožívá nejvyrovnanější období. Nelze však říci, že nižší finanční ohodnocení ženy je způsobeno až jejím reálným mateřstvím. Rozdíl v průměrných měsíčních mzdách v závislosti na pohlaví ve prospěch mužů byl totiž prokázán ve všech věkových kategoriích, a to jak u rodičů, tak u bezdětných vysokoškoláků. Ačkoliv by se dalo očekávat, že rozdíl mezi výší platů vysokoškolaček a vysokoškoláků bude vzhledem ke kratším odchodům žen s vysokoškolským vzděláním na mateřskou dovolenou menší než rozdíl mezi výší platů mužů a žen s nižším vzděláním, je tomu přesně naopak. Tato situace naznačuje, že se pod závojem vlivu přerušované kariéry na platové ohodnocení žen mohou skrývat také důvody iracionální povahy.

O SCHOPNOSTECH

Zhruba 40% vysokoškoláků a 25% vysokoškolaček na vyšších řídicích postech (6 a více podřízených) očekává u žen nižší schopnosti a nezám•en o pracovní postup jako hlavní determinantu jejich pracovního omezení. Při podrobnějším zkoumání dat lze zjistit, že spíše než o předpoklad nedostatečných schopností nebo nezám•u o kariéru, jde o předpoklad neschopnosti vyrovnat se mužům, a to především z nedostatku asertivity a podle názoru mužů také přirozené autority. Toto očekávání vede k situaci, kdy se ženy udržují spíše na nižších než řídicích pracovních postech. Zlícená možnost pracovního postupu pak může způsobovat nižší pracovní nasazení, které pak zpětně utvrzuje nadřazeného v jeho očekávání. Je známo, že člověk

má tendenci odmítat nebo marginalizovat většinu z toho, co neodpovídá jeho očekávání. Proto je také možné interpretovat chování žen, které se vymykají danému očekávání, jako pověstnou výjimku, která potvrzuje pravidlo, než jako důvod pro přehodnocení možných předsudčných východisek [Grusky 1994: 625].

Fakt, že tento předpoklad nižších schopností žen považuje za hlavní důvod jejich menších úspěchů v pracovní sféře i celá čtvrtina žen, je překvapující. Je však známo, že se ženy v cestě za kariérou často spíše distancují od ostatních žen, aby eliminovaly přístup ostatních k sobě jako ženě, a tak se ubránily zlehčování jejich pracovního úsilí i postupu. Tímto způsobem poukazují na své přednosti a úspěchy jako na to, co je od ostatních žen odlišuje a opravňuje k zařazení mezi skupinu pracovní nejméně úspěšných, tedy skupinu tvořenou z nejrůznějších důvodů převážně muži.

O ROVNÝCH PŘÍLEŽITOSTECH

Se vzrůstajícím věkem a mateřstvím vysokoškolaček se zvyšuje nejen míra jejich souhlasu s názorem, že ženy omezuje v cestě za pracovním úspěchem jejich mateřství, ale také s postojem, že společnost není ženám nakloněná. To, co odlišuje vysokoškolačky příklánějící se spíše k jednomu nebo druhému názoru, je míra jejich spokojenosti se současnou situací žen.

Zatímco je s postavením žen v ČR nespokojeno 43% těch, které spatřují hlavní příčinu nižších úspěchů žen v zaměstnání v roli matky a pečovatelky, mezi těmi, které přisuzují vinu nedostatku příležitostí pro ženy, jich je celých 78%. Podobně také více z nich zažilo hlavně svůj prožitek následně definovalo jako pracovní diskriminaci z důvodu mateřství. Tyto ženy omezení nespatřují ve své konkrétní situaci mateřství, ale často spíše v sociálních konstrukcích na mateřství nabalených a v předsudcích o ženách vůbec.

Ačkoliv je celých 66% vysokoškoláků (oproti 38% vysokoškolačkám) spokojeno se situací žen v české společnosti, sedmkrát tolik vysokoškoláků (14%) co vysokoškolaček (2%) se domnívá, že na pozici žen by se nemělo nic měnit. Mezi těmi, kteří změnu považují za opodstatněnou, panuje poměrně velká shoda v tom, jakým způsobem by problém neměl být řešen. Česká společnost odmítá tendence vidět ženy a muže proti sobě v opozici. Téměř polovina vysokoškolské populace se dále shodne na tom, že k odstranění nerovnosti je třeba společného úsilí mužů a žen. Zřejmě i proto jsou u nás vnímány snahy ženských organizací jako cizí a neúčinné, protože u nich se antagonistický postoj předpokládá.

Zhruba polovina vysokoškolaček a o necelých 15% méně vysokoškoláků dále vyžaduje stanovení patřičných zákonů. Některé z nich byly nedávno zakomponovány do nového Zákoníku práce, není však jasné, nakolik je česká společnost nakloněná vytvoření samostatného zákona o rovnosti mužů a žen tak, jak tomu je ve všech zemích EU. Je však zřejmé, že dokud bude nižší postavení žen v zaměstnání vysvětlováno iracionálně, na základě předpokladu jejich neschopnosti zvládat pracovní povinnosti, a to ať už v porovnání s muži nebo vzhledem k rodinným povinnostem, nebude možno reálně (tedy nejen legislativně) prosadit principy rovnosti mužů a žen a i nadále bude trvat stav, ve kterém považuje velká část vysokoškolaček českou společnost za diskriminující jejich pohlaví.

Hana Hašková

Zdroje dat:

„Muži a ženy na trhu práce“ 1995. Sociologický výzkum pracovních vztahů a postojů mužů a žen. Výzkum podpořila Grantová agentura ČR, č. grantu: 403/94/1891. (495 mužů, 492 žen)
 „Muži a ženy s vysokoškolským diplomem“ 1998. Sociologický výzkum realizovaný Sociologickým ústavem AV ČR v roce 1998 v rámci projektu „Pozice žen s vysokoškolským vzděláním v české společnosti 90. let“ na téma života a práce vysokoškoláků. Výzkum podpořila Grantová agentura ČR, č. grantu: 403/97/0586. (961 mužů, 947 žen)

Literatura:

Čermáková, M. 1999. „Gender Differences among Economically Active University Graduates“. *Czech Sociological Review* 7: 127-144.
 Grusky, D. B. 1994. *Social Stratification in Sociological Perspective*. Boulder: Westview Press.
 Jurajda, Š. 2000. *Ženy versus muži na trhu práce: trocha empirie*. 16. seminář ČSE v řadě Ekonomické teorie a česká ekonomika.
 Kuchařová, V., Zamykalová, L. 1998. *Aktuální otázky postavení žen v ČR*. VÚPSV.
 Kuchařová, V., Zamykalová L. 2000. *Rovnost příležitostí žen a mužů*. VÚPSV

- 1 Z mnohých zpráv z výzkumů lze jmenovat např. stať M. Čermákové „Gender Differences among Economically Active University Graduates“ z roku 1999 v *Czech Sociological Review*, studii V. Kuchařové a L. Zamykalové z roku 2000 „Rovnost příležitostí žen a mužů“ nebo práci Š. Jurajdy z roku 2000 „Ženy versus muži na trhu práce: trocha empirie“.
- 2 Jedná se o šetření „Muži a ženy s vysokoškolským diplomem“ z roku 1998.
- 3 Do faktorové analýzy vstoupilo celkem 13 položek. Po vyloučení dvou pro nízkou komunalitu a procento vysvětlení modelu byly vytvořeny tři na sobě nezávislé faktory. Procento jejich vysvětlení výroky je 54%. Tyto výroky: „Ženy nemají schopnosti, které jsou požadovány“, „Ženy pracovní postup a kariéra nezajímá“, „Ženy se bojí úspěchu“, „Ženy nemají přirozenou autoritu“, „Ženy se obávají ztráty přitažlivosti pro muže, pokud by dominovaly příjmy postavením“ a „Muži dokážou mnoho věcí udělat lépe než ženy“ byly seskupeny do prvního faktoru. „Ženy nejsou stabilní pracovní silou“, „Ženy omezuje těhotenství a péče o malé děti“ a „Ženy mají málo času kvůli rodinné zátěži“ vytvořily druhý faktor. Třetí zahrnuje teze: „V práci dominují muži a ti nedají ženám šanci“ a „Společnost není ženám nakloněná a nepodporuje je“.
- 4 Uvedená procenta se vztahují k podílu vysokoškoláků nebo vysokoškolaček, kteří upřednostňují dané vysvětlení nižšího postavení žen na trhu práce před jinými.

SLOVNÍK ZÁKLADNÍCH POJMŮ

ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI PRO MUŽE A ŽENY

Koncept, který říká, že všechny lidské bytosti mohou svobodně rozvíjet své schopnosti a využívat příležitosti bez omezení, které mohou představovat gender role nebo jakékoli bariéry pro účast na ekonomickém, politickém a sociálním životě na základě pohlaví.

VYROVNANÁ ÚČAST ŽEN A MUŽŮ

Shodný nebo podobný podíl (40 – 60% zastoupení jednoho nebo druhého pohlaví) na moci a rozhodovacích pravomocích mezi muži a ženami, a to v každé oblasti života. Tato dělna představuje důležitou podmínku rovnosti mezi muži a ženami.
 (Doporučení Evropské rady 96/694/EC z 2.12.1996).

POSÍLENÍ POZICE

Proces rozvíjení osobních schopností a získávání přístupu k vzácným zdrojům s cílem aktivní účasti na utváření ekonomických, sociálních a politických podmínek vlastního života i života komunity.

PŘÍMÁ DISKRIMINACE NA ZÁKLADĚ POHLAVÍ

Situace, ve které je s osobou zacházeno hůře než s jiným/jinou na základě jeho nebo jejího pohlaví.

NEPŘÍMÁ DISKRIMINACE NA ZÁKLADĚ POHLAVÍ

Situace, ve které zákon, politika nebo praxe, jeví se jako genderově neutrální, má neadekvátně negativní vliv na příslušníky jednoho pohlaví, přičemž tento rozdíl v dopadu není možné vysvětlit objektivními faktory. (Direktiva Rady 76/207/EEC z 9.2.1976).

POZITIVNÍ AKCE

Kolektivně vyjednané jednání, které má za cíl eliminovat a předcházet existující diskriminaci nebo napomoci vyrovnat znevýhodnění, které vychází ze stávajících postojů, chování a struktur. Je úzce zaměřeno na specifickou skupinu lidí. Někdy je také nazýváno pozitivní diskriminací.

DŮKAZNÍ BŘEMENO

Pokud osoba podá soudní žalobu, je v podstatě na ní, aby své tvrzení dokázala. V oblasti rovného zacházení mezi muži a ženami přenáší direktiva založená na precedenčním právu Soudního dvora Evropské Unie důkazní břemeno ze strany obžaloby na stranu obžalovaného. V případech, kdy se jedna strana domnívá, že byla poškozena v důsledku nedodržení principu rovného zacházení, a kde existuje diskriminační pře,

je na obžalovaném, aby dokázal, že tento princip nebyl porušen. (Výrok ze dne 17.10.1997, případ C 109/88 *Danfoss* [1989] ECR 3199, odstavec 16, Direktiva Rady z 15.12.1997 o důkazním břemenu v případech diskriminace na základě pohlaví).

DIREKTIVY EVROPSKÉ UNIE TÝKAJÍCÍ SE ROVNÉHO ZACHÁZENÍ

Direktivy, které rozšiřují chápání principu rovného zacházení pro muže a ženy oproti původní definici v Římské smlouvě, která zahrnovala pouze požadavek stejné odměny za stejnou práci. Princip rovného zacházení pro muže a ženy byl později rozšířen i na přístup k práci, doškolování a vzdělávání, pracovní postup a pracovní podmínky (Direktiva Rady 76/207/EEC z 9.2.1976), statutární sociální zabezpečení (Direktiva Rady 79/7/EEC z 19.12.1978), zaměstnanecké sociální zabezpečení (Direktiva Rady 86/378/EEC z 24.7.1986), na osoby samostatně výdělečně činné, a to i v zemědělství (Direktiva Rady 86/613/EEC z 11.12.1986), na těhotné zaměstnankyně a zaměstnankyně, které v nedávné době porodily (Direktiva Rady 92/85/EEC z 19.10.1992), stejně tak jako na ty, kteří/kteřé jsou na rodičovské dovolené (Direktiva Rady 96/34/EC z 3.6.1996).

Čerpáno z *One Hundred Words for Equality, European Communities, 1998*.

Pokračování přístě

ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI

KE KONCEPCI DISKRIMINACE

Do českého právního systému byl po vzoru Evropské unie zaveden koncept rovných příležitostí, rovného zacházení i rovného přístupu k mužům a ženám. Součástí usnesení vlády České republiky „Priority a postupy vlády při prosazování rovnosti mužů a žen“ ze dne 8. dubna 1998 i novely zákona o zaměstnanosti z roku 1999 (o obsahu obou dokumentů jsme informovali v minulém čísle) je snaha o důsledné potlačování nebo přímo zákaz diskriminace podle pohlaví. Součástí těchto opatření však nebylo vymezení základního pojmu diskriminace.

Je třeba se ptát: podle čeho se řídili jejich tvůrci, jak spolu o úpravách vyjednávali, když nebyla dána jasná koncepce toho, o čem jednají, ale především, čím se mají řídit všichni ti, jichž se dané úpravy budou v budoucnu týkat? Jak může fungovat zákaz nově zavedeného konceptu, který není jasně definován, pod nímž si každý může představit cokoli, sledujeme v poslední době v tisku v případě dalšího nového pojmu v našem právním systému: sexuální obtěžování (sexual harassment). V důsledku nejasné a zcela mlhavé představy, co se za zavedením této úpravy skrývá, různí autoři textů předpovídají, jak to dopadne až dotyčné úpravy vejdu v platnost. A zcela právem. Kdyby totiž součástí těchto úprav byla přesná definice nových pojmů a konceptů, bylo by vše jasnější.

VÝZNAM DEFINICE

Zdá se, že pro autory těchto právních úprav byl pojem diskriminace na základě pohlaví natolik jasný, že nebylo třeba ho explicitně definovat. Kdyby však tento problém brali dostatečně vážně, museli by si

uvědomit, že přinejmenším definice je nutná. Myslím si, že je důležité nejen definovat, o co přesně jde, ale také se pokusit odhalit, jak vzniká diskriminace obecně a jaké jsou její formy v případě diskriminace na základě pohlaví.

Jedna z možných definic zní: **Diskriminace podle pohlaví je apriorní zamezení přístupu k zdrojům, možnostem a příležitostem jedinici pouze na základě jeho kategorizace podle pohlaví bez zjišťování a ověřování jeho individuálních schopností a možností.**

Koncepce diskriminace podle pohlaví je integrální součástí koncepce rovných příležitostí mužů a žen. Je důležité, aby se rovné příležitosti staly nejen něčím, s čím počítá a o čem ví většina populace, ale základem, výchozím bodem, přímo startovní čarou všeho, o čem uvažujeme, co plánujeme a děláme. Je třeba si uvědomit, že diskriminace podle pohlaví, stejně jako všechny další typy diskriminace jsou v našem myšlení tak hluboce zakořeněny díky tomu, že zde existují mechanismy jejího udržování a reprodukce.

MECHANISMUS VZNIKU A REPRODUKCE

Navrhuji proto schéma, které alespoň zhruba odhalí celý proces. Základem jsou všudypřítomné **stereotypní představy** o tom, co je komu přirozeně dané, určené, vrozené, čím by se měl kdo řídit, co by měl dělat. Je v nich obsažen apriorní soud respektive poměrně přesná představa o každém, kdo patří do určité kategorie (např. žena nebo muž). Většinou jdeo paušální identifikaci schopností (typu: „Ženy nejsou schopny logicky uvažovat“) nebo přímo přání, tužeb nebo celých životních strategií, které jsou přirozeně dané (typu: „Nic proti zaměstnání, ale žena stejně touží po domově a dětech“). Oba typy stereotypních soudů se těžko vyvracejí. A také proto je koncepce rovných příležitostí, jejímž „mottem“ je nikoho apriorně nevyřazovat ze startovního pole, tak důležitá. Vždycky se totiž najde nějaká žena, která neuvazuje nejlogičtěji, i ta, která raději než v práci vidí svou realizaci v rodině, ale z těchto příkladů se nedá zevšeobecňovat na celou kategorii žen, i kdyby jich byla většina.

Tyto stereotypní soudy pak prostupují naše myšlení do té míry, že ovlivňují i profesionální uvažování, které si jinde zakládá na objektivitě. Jenže silnou stránkou stereotypů je to, že se tváří jako ověřená a neoddiskutovatelná fakta a jsou také tak brána. V konkrétní situaci, kdy jde o „rozdělování zdrojů“ (dosadíme prestižních pozic, finančního ohodnocení apod.), se pak tyto soudy stávají nástroji **mechanizmů exkluze** celé dané kategorie (žen nebo mužů). Ty jsou podloženy právě výše zmíněnými „fakty“. Čím častěji jsou tyto mechanismy uplatňovány, tím více je zažíváme, zvykáme si na to, že přístup k daným zdrojům není pro všechny, resp. je pro jednu kategorii omezen, a v důsledku toho dochází přímo k **institucionalizaci** těchto mechanismů i obrazu daného uspořádání. Už přímo součástí institucionalizace však je proces socializace dalších jedinců, vstupujících do tohoto prostředí. Socializace spočívá ve vstřebávání stávajícího stavu jako normy i přijetí stereotypních soudů a představ. Tím se celý proces opakuje a reprodukuje.

Hlavním pilířem problému zvaný diskriminace, který je třeba postupně vysvětlit a podrobit diskusi, je právě ona stereotypizace neboli přisuzování konkrétních vlastností, schopností a možností celé kategorii (ženám nebo mužům) bez zřetele na jejich individualitu a neochota přehodnocovat. Tedy lpění na dané představě za jakékoliv situace a při jednání s kýmkoliv. Jedině v důsledku stereotypizace pak může vznikat snaha vytěsňit ženy z politiky pro jejich nedostatečné schopnosti nebo odbornost, nejmarkantnější je však problém diskriminace podle pohlaví zakořeněn a rozšířen na pracovním trhu. Ženám jednak nejsou od začátku poskytnuty rovné příležitosti s muži – jsou paušálně považovány za nekonkurenceschopné mužům kvůli jejich potenciálnímu mateřství a zaneprázdnění péčí o domácnost, a ze stejných důvodů není se ženami často, když už danou pozici na trhu práce získají, zacházeno stejně jako s muži – nejsou stejně ohodnoceny, není jim dána možnost postupu apod. V oblasti pracovního trhu jde především právě o problém tzv. skleněného stropu (kterémuse budeme věnovat v některém z dalších čísel), kdy ženy téměř nedosahují nebo velmi obtížně některých vysokých pozic. Diskriminace na pracovním trhu je totiž natolik institucionalizována, že je považována za přirozenou, funkční a nezměnitelnou.

Alena Křížková

DATA O ŽENÁCH

DISKRIMINACE NA ČESKÉM PRACOVNÍM TRHU

Pro ilustraci a představu o míře diskriminace na pracovním trhu v ČR předkládáme některé výsledky reprezentativního šetření Sociologického ústavu AV ČR „Muži a ženy na trhu práce“ z roku 1995, který byl proveden na vzorku 987 respondentů dospělé populace (492 žen a 495 mužů).

Polovina žen (51,6%) a jen o něco méně mužů (43,1%) je přesvědčeno, že muži mají větší šance dosáhnout úspěchu než ženy podobných kvalit. Naproti tomu šance žen na úspěch vidí větší jen necelých 5% dospělé populace.

Tab. 1: Možnosti mužů a žen na pracovním trhu. Vyjádření názoru mužů a žen na to, že ženy mají horší možnosti než muži v jednotlivých oblastech v %.

Oblast	Ženy mají horší možnosti než muži (%)		
	Ženy	Muži	Celkem
Být ředitelkou	66	64	65
Získat vedoucí místo	55	57	56
Mít za stejnou práci lepší plat	47	46	46
Získat práci	38	48	43
Postoupit do vyšší funkce	42	41	42
Mít autoritu	35	39	37
Zvyšovat si výdělek	35	31	33
Udržet si pracovní místo	33	30	31
Získat odměny, prémie	23	18	20

Zdroj: „Muži a ženy na trhu práce“ 1995, SoÚ AV ČR

V čem konkrétně je situace žen na pracovním trhu horší? Tabulka ukazuje jednotlivé položky od pro ženy nejméně dosažitelné podle vyjádření jednotlivých mužů a žen. Jak je vidět, největším problémem žen na pracovním trhu je postup do vedoucí pozice a získání lepšího finančního ohodnocení.

K těmto výsledkům je třeba dodat, že jedinou oblastí, kterou více než desetina respondentů považuje za lépe dosažitelnou pro ženy než pro muže, je možnost získat práci. Že ženy mají lepší možnosti získat práci si myslí 16% žen. U ostatních položek byl podíl těch, kteří považují možnosti žen za větší, téměř zanedbatelný.

Snad nejzávažnějším zjištěním je osobní zkušenost s diskriminací na pracovním trhu. Je až zarážející, že více mužů (33%) než žen (27%) uvedlo, že někdy byli znevýhodněni na rozdíl od ostatních. Jako důvod svého znevýhodnění takto postižení muži identifikovali nejčastěji osobní důvody (61% určitě nebo spíše), politické názory (41% určitě nebo spíše), věka vzdělání (shodně 24% určitě nebo spíše). Pro ženy byly důvody jejich diskriminace nejčastěji také osobní (64%), následovalo pohlaví (39%), věk (32%) a politické názory (30%). Zajímavé je, že pohlaví jako důvod svého znevýhodnění uvedla jen necelá 2% mužů. **Diskriminace podle pohlaví na pracovním trhu je tedy převážně diskriminací žen.**

Často se hovoří o mužské solidaritě na pracovišti, která je jedním z mechanismů vyloučení žen nebo ztížení jejich přístupu k prestižním pozicím i ohodnocení. S tvrzením, že mužská solidarita ovlivňuje pracovní vztahy – muži se navzájem podporují a dávají si přednost, souhlasí 62% žen a 57% mužů. Naproti tomu s tvrzením, že ženy se v práci podporují drží spolu proti mužům, souhlasí jen 23% žen a 30% mužů.

JSME SI OPĚT ROVNĚJŠÍ

Alena Křížková

Připojení našich ozbrojených složek k Severoatlantické alianci přináší nové zkušenosti. Kromě toho, že se čeští vojáci mohou setkávat s ženami na společných cvičeních vojsk NATO, se s nimi budou napříště potkávat i na chodbách brněnské vojenské akademie. Ta se totiž od příštího roku rozhodla přijímat ženy do kokpitu bojových letounů.

Rozhovory deníku MF Dnes s mluvčím brněnské akademie a ministrem obrany V. Vetchým poukazují na schémata chápání politiky rovných příležitostí. Zatím totiž v případech pronikání žen do výlučně mužských profesí jde o to, aby se ženy mužům vyrovnaly. Toto chápání, zdá se, je založeno na myšlence, že se ženy obvykle mužům nevyrovnají. Otázka ale je v čem. Obvykle se poukazuje právě na fyzickou zdatnost – zde je ale armáda podle mluvčího P. Pazdery ochotná učinit „výjimku“. Je již všeobecně známo, že sílu rukou, kterou disponují muži, ženy kompenzují silou pánevní. Americká armáda proto připouští zdolávání překážek přelézáním namísto vzepření se pomocí rukou. Pokud to tedy není fyzická zdatnost, v čem by měly být ženy horší? Je přeci jasné, že armáda nebude přijímat ženy ani muže, kteří nesplňují její testy, ať inteligenční, zdravotní, fyzické či odolnostní.

Problematika rovných příležitostí se ve společnosti s ustavenými gender nerovnostmi bude vždy točit kolem toho, jak překonat počáteční hodnotový vklad, se kterým lidé přistupují k chápání vlastností a schopností obou pohlaví. Ve společnosti jsme totiž socializováni s vědomím nerovnosti či jinakosti žen. Tato odlišnost se nejčastěji chápe jako důsledek potenciálního mateřství ženy a od toho se odvíjejících témat (například stereotypy týkající se menstruujiících žen). Ženy jsou tedy stále primárně nahlíženy prismaťem svých biologických vlastností, které se „přirozeně“ odrážejí i v jejich emocionálních vlastnostech. Jsou jim proto automaticky přisovány vlastnosti týkající se péče o druhé jako soucit, empatie, větší náchylnost k emocionálním projevům, iracionalita, nevyrovnanost atd. Je to přesně takové chápání věci, které se schovává pod výroky ministra V. Vetchého a mluvčího školy. Oba představitelé implicitně naznačují, že ženy budou muset překonat biologická, a potažmo i emocionální, omezení, tj. budou se muset stát muži, aby v armádě uspěly.

Tvůrci politik rovných příležitostí v České republice se budou muset do budoucna zamyslet nad tím, jak budou rovné příležitosti chápány. Jestli tak, jako jsem naznačila výše, tedy v rámci již ustavených gender nerovností, kde ženy budou muset dokazovat svoje schopnosti obstat v rámci mužské konkurence zejména tím, že v podstatě popřou svoje žensství. Tak se ale nezmnění situace většiny žen, které se do takto extrémních podmínek nedostanou a nebudou moci dokázat svoji schopnost obstat. Tento systém bude i nadále podporovat vytváření ženských elit, které se ale ostatních žen straní, neboť ty takových výšin nedosáhly. Takový koncept rovných příležitostí tedy umožní snazší přístup ženám na pozice za tzv. skleněným stropem, ale neučiní nic se strukturami jako takovými, které ženy, jimž se proniknout podaří, budou pomáhat vytvářet.

Anebo se vydají tou složitější cestou, totiž že ženské fyziologické odlišnosti budou respektovány a nebudou automaticky chápány jako nedostatek. V tom případě budeme moci hovořit o rovné konkurenci jednotlivců, kteří buď daným podmínkám vyhovují či ne. Zatím se ale tento druhý přístup zdá v naší genderově polarizované společnosti nemyslitelný, neboť jde o přístup, který si vynucuje naprosté přetvoření našich struktur myšlení. Kulturní kritické druhé poloviny dvacátého století již dlouho poukazují na omezení vytvářená binárním viděním světa. Jeden člen takové binarity je vždy totiž nižší, podřadnější. Je opravdu otázkou dalšího psychologického zkoumání, zda je lidský mozek schopen fungovat jiným způsobem, přičemž se často poukazuje na vytváření vlastního já a emocionálního odpoutávání dítěte od matky jako na nepřekonatelnou překážku jinému vidění světa. Existuje totiž naprosto základní binarita já a ten druhý, tj. celý svět. Proti tomuto argumentu je možné postavit námitku, že již tento model rodiny a velice silná vazba matky a dítěte během výchovy v sobě zahrnuje kulturní informace, která dále tuto binaritu prohlubují. Antropologický výzkum poukazuje na případy společností, kde existují majetkové i genderové rozdíly, které ale neslouží jako základ sociální hierarchizace.

Otázkou zůstává, jak ve společnosti s již vytvořenými strukturami myšlení a evaluace začít hodnoty přetvářet. Často není ani jasné, jaké struktury by ženy samy chtěly ustavit. Pro začátek by stačilo, kdyby se z pojmu žena paušálně aplikovaného na celé ženské pohlaví staly jednotlivé ženy, individuality, které budou mít zastoupení v médiích, literatuře i vědě, které budou disponovat stejně širokou škálou možností výběru jako muži.

Zbývá tedy jen doufat, že budoucí pilotky nebudou představovat jen další možnost jak populární hrdince připsat atraktivní kariéru. Jde o to přesvědčit jak samy sebe, tak své okolí, že jsme individuality, které mají schopnosti a možnost přispívat k rozvoji svých schopností, a tím i vývoji společnosti. Ta spousta žen, které mluvčí brněnské akademie zmínil v rozhovoru, které mají velký zájem o studijní obor pilot, jsou pravděpodobně hnány touhou po určitém druhu nebezpečí, které v sobě zahrnuje i touhu dokázat (si) schopnost vyrovnat se mužům. Snad až se ženy projeví jako talentované pilotky, schopné rychle rozhodovat ve stresových situacích, které nepochybně v tomto povolání přicházejí, stanou se běžnou součástí armády. Těchto několik dalších let ale budou muset ospravedlňovat svoji pozici na palubě vojenských letounů. Zatím naše jinakost není náš vklad, ale problém, který musíme překonat.

Marcela Linková

Aktuální články o pilotkách v českém tisku:

„Pilotka se nechtěla předvádět a stálo jí to kariéru“. *MF Dnes*, 5. 6. 2000, str. 6.

„Armáda bude mít brzy vojenské pilotky“. *MF Dnes*, 22. 5. 2000, str. 4.

„Služba v gardě je i pro ženy“. *MF Dnes*, 19. 10. 1999, str. 13.

„Američanky dobývají jednu mužskou baštu za druhou“. *MF Dnes*, 3. 11. 1999, str. 13.

„USA nechťejí vidět ženy umírat v boji“. *MF Dnes*, 3. 11. 2000, str. 13.

NOVELA ZÁKONÍKU PRÁCE

Jednou z klíčových změn novely zákona č. 65/1995 Sb., zákoníku práce, je aplikace směrnic Rady ES a dalších dílčích opatření v oblasti rovných příležitostí pro muže a ženy do českého pracovního práva. Novela byla schválena Poslaneckou sněmovnou i Senátem a bude platit od 1. 1. 2001.

Co konkrétně přináší nového do oblasti rovných příležitostí:

- ! Nerovné zacházení se zaměstnanci je přímo označeno za diskriminaci.
- ! Diskriminace v pracovněprávních vztazích, v přístupu k zaměstnání, v odborné přípravě či v pracovním postupu je zakázána.
- ! Důvody možné diskriminace jsou přímo pojmenovány: pohlaví, rasa, sexuální orientace, jazyk, víra či rod.
- ! Nově se zavádí zákaz zneužívání pozice a ponižování lidské důstojnosti. To se týká všech forem sexuálního obtěžování na pracovišti. Pracovník/pracovnice budou chráněni před postihy zaměstnavatele i v případě, že se domáhají svých práv soudní cestou.
- ! Dochází k odstranění nerovného zacházení s muži–otci–rodiči. Získávají nárok na pracovní volno (hmatné zabezpečení bude upravovat jiný zákon). Muži budou moci využívat institutu rodičovské dovolené až do tří let dítěte. Také na ně se bude vztahovat zákaz vypovědi, starají-li se o dítě mladší tří let.

Oproti návrhu sněmovna v zákoníku ponechala možnost sjednávání smluv na dobu určitou, což není v souladu s Evropskou unií, kde může být takový poměr uzavřen jen z vážných provozních důvodů nebo požádá-li o to sám zaměstnanec. Nepřijetí tohoto návrhu se promítne i do postavení žen, resp. bude stále přibývat případů, kdy zaměstnavatel obnove pracovní poměr na dobu určitou v krátkých intervalech z důvodu selekce žen, které otěhotní.

Marie Čermáková

ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI NA INTERNETU

V tomto čísle bych se vedle již zavedených skupin: (A) vládní a statní instituce v České republice, (B) Evropská unie a její orgány a dokumenty, (C) nevládní organizace, (D) politika rovných příležitostí v Evropě a ve světě (E) ráda podrobněji věnovala dalším stránkám mezinárodních zdrojů informací. Proto jsem v kategorii B přidala podskupinu B.b – OSN a jeho orgány a dokumenty. Zároveň se podrobněji věnuji nejen popisu obsahu internetových stránek, ale také představení jednotlivých organizací.

I nadále budu používat již zavedenou kategorizaci zdrojů – na konci každé informace uvádím celkové hodnocení kvality stránky (od * do *****, nejlepší hodnocení je pět hvězdiček). Mezi jednotlivé faktory patří přehlednost stránek, množství a kvalita informací týkajících se

problematiky rovných příležitostí, grafická úprava etc.

(A) vládní a státní instituce v České republice

Stránky Českého statistického úřadu (ČSÚ) nabízejí širokou škálu informací přehledně rozčleněných do několika kategorií. V „Rychlých informacích“ je možné nalézt vybrané základní statistické informace, které Statistický úřad prezentuje v předem přesně stanovených termínech, dle zvláštního režimu publikování. Informace jsou rozčleněny do dvou bloků, podle četnosti publikování – každý měsíc jsou publikovány informace o HDP, mzdách a krátkodobé prognózy hlavních makro-ekonomických ukazatelů. Čtvrtletně jsou publikovány Indexy spotřebitelských cen, ukazatele oblastí jako je např. zahraniční obchod, stavebnictví, průmysl, zemědělství, služby atd. V „Aktuálních informacích“ jsou uvedeny nejžádanější informace o České republice např. míra nezaměstnanosti. „Čísla, analýzy, publikace, mapy“ obsahují mimo jiné statistiku nejčastěji užívaných křestních jmen, mapy, kartogramy, zajímavé informace z mezinárodních statistik, vybrané ukazatele za regiony, atd. V dalších kategoriích jsou mimo jiné obsaženy informace o službách poskytovaných ČSÚ, informace o sčítání lidu, které proběhne v roce 2001, informace z posledních voleb do Poslanecké sněmovny a Senátu parlamentu České republiky či informace o metodice a klasifikaci užívané ČSÚ. Bez zajímavosti jistě není, že u naprosté většiny údajů např. u mezd, nezaměstnanosti apod. není brán zřetel na pohlaví. Tyto stránky z hlediska rovných příležitostí působí nepřesvědčivě. Stránky jsou v českém jazyce.

<http://www.czso.cz/cz/hlavni.htm>

Hodnocení:**

(B.a.) Evropská unie a její orgány a dokumenty

V 5. rámcovém programu – podprogramu s názvem „Zlepšování lidského potenciálu a socio-ekonomická základna“ (Improving Human Potential and the Socio-economic base) byla otevřena možnost získání prostředků na projekty z oblasti vědy. V programu nazvaném „Ženy a věda“ (Women and Science) si Evropská Komise klade za cíl zvýšit participaci žen v oblasti vědy. Konkrétními prostředky jsou: mapování participace a počtu žen v jednotlivých vědních oborech, tvorba sítě, která bude spojovala ženy z různých zemí zabývající se shodnými či podobnými tématy, a konečně snaha na základě spolupráce členských zemí vytvořit genderové indikátory ve vědě. Stránky jsou v anglickém jazyce.

http://www.cordis.lu/improving/src/hp_women.htm

Hodnocení:**

(B.b.) OSN a jeho orgány a dokumenty

Výbor pro status žen (The Commission on the Status of Women – CSW) byl založen jako účelový výbor Hospodářské a sociální Rady OSN (dále Rada). Jeho cílem je příprava doporučení a zpráv o rozvoji ženských práv na poli politickém, ekonomickém, občanském, sociálním a vzdělávacím. Na jeho webových stránkách jsou v plné verzi zveřejněny programy jednání Výboru a informace o plnění požadavků ze čtvrté konference o ženách, která se konala v roce 1995 v Pekingu. Stránky jsou v anglickém jazyce.

<http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/critical.htm>

Hodnocení:**

Na stránkách serveru OSN WomanWatch jsou prezentovány aktivity OSN, jejichž pomocí se Organizace spojených národů jako vrcholný nadnárodní orgán celosvětového rozsahu snaží zlepšit postavení žen na celosvětové úrovni. Server obsahuje odkazy na orgány OSN zabývající se touto problematikou, na nástroje prosazování rovných příležitostí mužů a žen (sem patří především konkrétní rezoluce OSN, které jsou k dispozici v úplném znění), na programy OSN, specializované agentury pro jednotlivé oblasti a regionální výbory OSN. Ve většině případů se jedná o orgány a programy, které pokud se nezabývají specificky postavením žen, mají přínejmenším sekci, která se tímto úkolem zabývá. Stránky jsou v anglickém jazyce.

<http://www.un.org/womenwatch/>

Hodnocení:**

(C) nevládní organizace

Stránky nevládní organizace Mezinárodní liga žen za mír a svobodu (Women's International League for Peace and Freedom) se sídlem ve Philadelphii nabízejí informace z mnoha oblastí lidských práv (Afrika a trvale udržitelný rozvoj, ženská práva, trest smrti, drogová politika, atd.). Cílem Ligy je „vytvářet politickou, ekonomickou a psychologickou

svobodu pro všechny“. Ve svých aktivitách se snaží podílet na vytváření světa bez bariér založených na pohlaví, rase, třídě či sexuální orientaci. Prosazují základní lidská práva včetně práva na trvale udržitelný rozvoj, ukončení užívání všech forem násilí, odzbrojování a mírové řešení konfliktů. Stránky jsou v anglickém jazyce.

<http://www.wilpf.org/index2.htm>

Hodnocení:**

(D) politika rovných příležitostí v Evropě a ve světě

Stránky Ministerstva pro rodinu, seniory, ženy a mládež německé vlády obsahují mimo jiné také základní informace týkající se podpory rozvoje rovných příležitostí ve všech oblastech společenského života. Stránky jsou v německém jazyce.

<http://www.bmfsfj.de>

Hodnocení:****

Na závěr bych opět ráda zdůraznila, že výčet zde uvedených stránek není a nemůže být úplný. V příštím vydání Vás seznámíme s dalšími zajímavými stránkami a odkazy. V případě, že o některých víte a domníváte se, že bychom se jim mohly věnovat v příštím čísle, zašlete prosím adresu stránky na níže uvedenou adresu. Samozřejmě je možné zaslat také případné komentáře, kritiky či návrhy.

Petra Rakušanová

rakusan@soc.cas.cz

Autorka je členkou výzkumného týmu

„Změna politického systému“ SoÚ AV ČR

VÝZKUM

K METODOLOGII DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ – O KOMPLEMENTARITĚ KVANTITATIVNÍHO A KVALITATIVNÍHO PŘÍSTUPU V SOCIOLOGII

Tato stať je věnována úvaze nad způsoby interpretace dat sebraných v rámci dotazníkového šetření. Jakkoliv se však zdá, že řeč bude výhradně o kvantitativních sociologických metodách, opak je pravdou. Ve skutečnosti půjde o pokus jejich kombinace s kvalitativním sociologickým přístupem k sociální realitě. Rekapitulace v sociologické obci dostatečně známých nedostatků a předností obou metodologických přístupů bude tvořit východisko k úvaze nad praktickým využitím jejich kombinace ve výzkumu.

KVANTITATIVNÍ PŘÍSTUP PROTI KVALITATIVNÍMU

Současný empirický sociologický výzkum je v české sociologické obci soustředěn převážně na kvantitativní metody a nebo, a to méně, na metody kvalitativního charakteru. Pro mnohé kvalitativně orientované sociální vědce kvantitativní výzkum zjednodušuje nebo dokonce zkrsluje sociální realitu, a proto ho považují za neužitečný a nevhodný. Mnohodimenzionální sociální realita je v něm totiž již předem vědcem redukována na malý počet proměnných a vztahů mezi nimi [Disman 1993: 285]. Jednou z hlavních slabin „kvantitativců“ je jejich víra, že jimi vymyšlené odpovědi jsou těmi, mezi kterými si respondent může vybrat s pocitem, že označená odpověď je pro jeho mínění přesná. Přitom jeho volba může být pouze výběrem mezi variantami nabízených odpovědí, když ta jeho zahrnutá v dotazníku nebyla. Taková situace může navíc respondenta celkově rozladit a omezit jeho motivaci pravdivě odpovídat. „Kvantitativci“ zase odmítají přiznat kvalitativním metodám status vědeckosti na základě pochybností o možnostech generalizace jejich výsledků. Povahy kvalitativních metod totiž nesnese tak velký počet informátorů, jaký je považován za nutný v rámci kvantitativního výzkumu.¹

V sociologické terminologii to znamená, že kvalitativním výzkumům je často vytýkána nedostatečná reliabilita, tedy spolehlivost ve smyslu stálosti a absence chyb, které vznikají při opakovaném zkoumání jevu za stejných podmínek. [Velký sociologický slovník 1996: 920] „Kvantitativcům“ je zase vyčítána nedostatečná validita výzkumů, tedy korespondence mezi tím, co chtěli zkoumat a tím, co skutečně zkoumali. [Velký... 1993: 1363]

KOMBINACE OBOU PŘÍSTUPŮ VE VÝZKUMU

Teoreticky se oba sociálně vědní tábory rigidně uzavírají v rámci dominantních paradigmat, což znemožňuje jejich přesah. Anž bychom popírali maximální úspěšnost jednotlivých přístupů v rámci určitých typů výzkumů a šetření některých témat, budeme se zde zabývat pouze takovým typem výzkumu, ve kterém se zdá být výhodné (za účelem redukce nevýhod obou teoretických hledisek) tyto přístupy zkombinovat.

Kvantitativně orientovaní sociologové přistoupili při vědomí nevýhod vlastního typu výzkumu v tomto směru na jakýsi kompromis „naoko“, když prohlásili, že skutečně seriózní výzkum – tedy kvantitativní, jelikož jen jeho výsledky lze v rámci jejich díkce generalizovat – musí předcházet kvalitativní předvýzkum. Ten má výzkumníkům pomoci při formulaci otázek i možných odpovědí. Odhlédneme-li od toho, jak je nakonec takový předvýzkum reálně prováděn, musíme uznat, že se tak do určité míry alespoň teoreticky vypořádali s některými z nejpalcivějších problémů svého přístupu a zároveň udrželi dominanci kvantitativních metod jako metod výzkumných nad technikami kvalitativní povahy, kterým bylo přisouzeno pole předvýzkumu.

Oba typy sociologického výzkumu se však mohou opakovat neustále dokola a doplňovat tak mezery v poznání, které vyplývají z jejich komplementární povahy [Disman 1993: 290]. Stejně tak jako může kvalitativní předvýzkum induktivně zmapovat výzkumný problém, který později uchopí deduktivní kvantitativní výzkum testující hypotézy, které byly sociologem selektivně vytvořeny na základě předvýzkumu, mohou být pravděpodobnostní výzkumné závěry konfrontovány, upřesňovány a rozšiřovány na základě dat, zpracovaných kvalitativní metodou.

Relevantní námitkou vůči kvalitativnímu přehodnocování závěrů kvantitativního výzkumu může být výrazně větší finanční a časová náročnost, vyplývající z organizace dvou výzkumných šetření. Z tohoto hlediska je proto lépe využít kombinace obou přístupů v rámci jednoho šetření. Tuto možnost, které se budeme v článku podrobněji věnovat, poskytuje např. kvalitativní zpracování odpovědí na otevřenou otázku zařazenou na závěr dotazníkového šetření. Toho jsme využili v rámci sociologického výzkumu „Muži a ženy s vysokoškolským diplomem“, jehož cílem bylo zjistit, jak vysokoškolsky vzdělaná populace vnímá a vysvětluje sociální postavení žen a mužů ve společnosti.²

KVALITATIVNÍ ANALÝZA ODPOVĚDÍ NA OTEVŘENOU OTÁZKU V RÁMCI KVANTITATIVNÍHO ŠETŘENÍ

Otevřené otázky s širokým tématickým záběrem skrývají riziko, že si respondenti vyberou pouze jednu tématicky navrženou oblast, anebo znechucení či zmatení neodpoví vůbec. V rámci paradigmatu kvantitativního reprezentativního šetření jsou proto takové otázky považovány za špatně formulované a analyticky nepoužitelné. Pokud odpovědi na takové otázky analyzovány jsou, považují se pouze za doplňující, a to pro jejich nedostatečný počet v rámci takto definovaného výzkumu.

Při vědomí jejich negativ však mohou na druhé straně také pomoci částečně redukovat dobře známá rizika klasického dotazníkového šetření, jako je např. redukce sociální reality do několika málo kategorií, které však respondenti interpretují z různých úhlů pohledu. Příkladem může být situace, kdy se 66% respondentů přiklonilo k názoru, že ženám stojí v cestě za společenským úspěchem mateřství a péče o domácnost, ačkoliv někteří z nich definovali toto omezení jen po určitou dobu „po skončení mateřství už ženy nejsou diskriminovány“³, a jiní se vyjádřili, že je celoživotní záležitostí „rodinné povinnosti nutí ženy více než muže přijmout i méně atraktivní místo či odmítnout i lákavé nabídky, čímž se samozřejmě snižuje pracovní motivace i možnost pracovního postupu“. Zatímco pro některé je pečovatelská role prostě „údělem žen“, se kterým nikdo nic nenadělá, jiní nespátávají překážku společenského úspěchu přímo v ní, ale spíše v tom, že je přenechávána pouze na nich, a kritizují muže, „kteří tak zneužívají ženy tím, že na nich přenechávají rodinné povinnosti“. Jiní přisuzují vinu spíše státu a společnosti, která nezajistila „dostatek a kvalitní fungování služeb, aby se žena mohla odpoutat od domácnosti“.

Nejedná se však jen o problematiku předem daných možností odpovědí nebo dokonce i formulace otázek samotných, ale také o pokrytí výzkumné tematiky v celé její šíři. Někteří postrádali v rámci šetření explicitně

formulovanou „otázku na sexuální harrasment na pracovištích“, a jiným se nedostávalo dotazu na „věkovou diskriminaci žen“. Přitom právě pocit věkové diskriminace u žen, na který se výzkumníci v rámci uzavřených otázek neptali, se projevil jako velice inspirativní při interpretaci zjištěné korelace mezi věkem žen a příklonem k názoru, že nižší průnik žen do klíčových pozic je způsoben nedostatkem příležitostí pro ženy.

Situovanost otevřené otázky na závěr dotazníku umožňuje respondentovi reflektovat celé dotazníkové šetření. Tato pozice má však z hlediska náročnosti odpovědi na otevřenou otázku i svá negativa – respondent je již příliš unaven. Na druhé straně ale také ví, že po této náročné otázce již nepříjde žádná další. Záleží na jeho motivaci, kterou výzkumníkovi pomáhá jeho odpověď (nebo její neexistence) v analýze zpětně odhalovat.

ZHODNOCENÍ NAVRHNUTÉ METODOLOGICKÉ KOMBINACE

Kombinace kvantitativní analýzy uzavřených otázek s kvalitativní analýzou otevřené otázky umístěné na konec dotazníku nikdy nenahradí výsledky, které lze získat provedením dvou samostatných šetření (kvalitativního a kvantitativního) na zkoumané téma. Nevýhodou je už jen fakt, že na rozdíl od provedení odděleného kvalitativního šetření je znemožněno rozvíjení respondentem načatého tématu, což je dáno možností jedině otevřené otázky. Na straně druhé je výhodou, že respondenti znají dotazníkové šetření. Propojení mezi výsledky obou typů analýz (kvalitativní a kvantitativní) tak není jen tématické, jelikož respondenti se vyjadřují i k celkovému nebo dílčímu vyznění dotazníku. Nespornou výhodou je možnost srovnávání odpovědí respondenta na uzavřené a otevřenou otázku. To přináší větší možnost ověření souvislosti mezi volnou odpovědí a odpověďmi na uzavřené otázky, než by bylo možno v rámci oddělených výzkumů.

V našem výzkumu umožnila aplikace kvalitativní obsahové analýzy na odpovědi na otevřenou otázku umístěnou na závěr dotazníku rozšíření zkoumané problematiky z hlediska toho, jak ji vidí někteří respondenti, a tak přinesla také novou interpretační možnost některých získaných kvantitativních dat. Dále vedla k rozpoznání kontradikce v odpovědích i tam, kde by byly z dat pouze kvantitativní povahy nerozpoznatelné a nakonec přispěla ke zjištění zajímavých faktů, výzkumníky při formulaci dotazníkových otázek nedotazovaných, a proto při zachování čistě kvantitativního přístupu k datům nezískatelných. Vzhledem k tomu, že byly oba typy analýz (kvantitativní a kvalitativní) aplikovány v rámci jediného výzkumného šetření, nevznikla se nijak výrazně dokonce ani časová a finanční zátěž.

Kombinace obou přístupů v rámci výzkumného šetření tedy umožnila zachování výhody kvantitativního výzkumu (získání během relativně krátké doby velké množství zobecnitelných výsledků) a zároveň přinesla výhody výzkumu kvalitativního. Z těchto důvodů lze uvedenou kombinaci kvalitativní a kvantitativní analýzy dotazníkových dat teoreticky považovat za úspěšnou. Pro její skutečné vyhodnocení je však třeba širší empirické praxe.

Hana Hašková

Použitá literatura:

- Disman, M. 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
Janoušek, J. 1968. *Sociální komunikace*. Praha: Sociologická knižnice.
Petrušek, M. 1992. *Alternativní sociologie*. Praha: KOS.
Petrušek, M., Alan, J. 1996. *Sociologie, literatura a politika*. Praha: Karolinum.
Velký sociologický slovník. 1996. Praha: Karolinum.
Wimmer, R.D., Dominick, J.R. 1997. „Content Analysis.“ In *Mass media research*. Pp. 110 – 135. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- 1 Velikost vzorku v kvalitativním výzkumu se zpravidla netýká jedinců, ale výzkumného problému. Jeho teoretická saturace nastává ve chvíli, kdy další data již nepřináší v rámci výzkumného problému nové poznání a zjišťované informace se začínají opakovat.
 - 2 Toto šetření bylo realizováno Sociologickým ústavem AV ČR v roce 1998 v rámci projektu „Pozice žen s vysokoškolským vzděláním v české společnosti 90.let“ (GA ČR č. 403/97/0586). Analyzovaný vzorek populace tvoří 1908 ekonomicky aktivních vysokoškolsky vzdělaných respondentů. Z toho 49,6% žen a 50,4% mužů. Soubor splňuje podmínky reprezentativity podle věku, struktury vysokoškolského vzdělání a typu místa bydliště. Otevřená otázka zařazená na konec dotazníku zněla: „Na závěr Vás chceme poprosit o Vaše další sdělení, názory, připomínky či náměty k otázkám postavení mužů a žen – vysokoškoláků v české společnosti, na pracovním trhu, vztahů mužů a žen v pracovních skupinách, případně k hodnocení sociálních podmínek vysokoškoláků“.
 - 3 Kurzívou psané citace jsou vybrány z odpovědí respondentů na závěrečnou otevřenou otázku.

NÁBOŽENSKÁ ORIENTACE ČESKÝCH MUŽŮ A ŽEN VE SVĚTLE ŠETŘENÍ ISSP

Jedním z charakteristických rysů moderních evropských společností je skutečnost, že ustupuje vliv náboženství i církví na život společnosti. Česká republika patří mezi státy, v nichž sekularizace dospěla relativně nejdále. Při posledním sčítání lidu v roce 1991 uvedlo náboženské vyznání jen 44 % obyvatel, a ačkoliv jsou přesné statistiky z dalších zemí jen těžko dostupné, výběrové šetření z roku 1991 (ISSP 1991) naznačuje, že podobně vysoký počet obyvatel bez vyznání jako Česká republika mělo jen Nizozemí (55 %) a bývalá NDR (64%), která se tím jednoznačně odlišuje od bývalé SRN, kde bylo bez vyznání jen 11% respondentů. Skutečnost, že Česká republika patří mezi země z hlediska tradičního náboženství nejvíce sekularizované, platí nejen o počtu vyznávajících a návštěvnosti bohoslužeb, ale i o hodnotách a normách ve společnosti rozšířených.

Výsledky empirického šetření náboženských postojů ISSP 1998, které proběhlo v rámci projektu „Mezinárodní program sociálního výzkumu“ (Grant GA ČR 403/99/1129), ovšem ukazují, že ústup tradičního náboženství v České republice neznamená odklon od víry v nadpřirozeno. Jen přibližně jeden člověk ze sta v šetření jednoznačně odmítal nejen to, že existuje Bůh, duch či nadpřirozená síla, ale i konkrétní projevy nadpřirozena v životě. Jaké jsou v tomto směru rozdíly mezi muži a ženami? Ženy věří v Boha, ale i nadpřirozené jevy častěji než muži, častěji rovněž deklarují náboženské vyznání a více chodí na bohoslužby. Tato skutečnost platí o ženách a mužích všech věkových

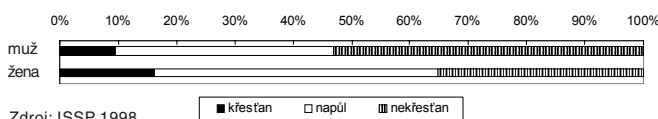
kategorií. Mladší ženy se zajímají o náboženské otázky častěji než jejich vrstevníci, stejně jako ženy starší. To, že muži mají nižší zájem o duchovní otázky, se projevilo v šetření i v tom, že častěji odpovídali, že jim je jedno, jestli Bůh existuje nebo ne.

V datech ISSP 1998 se na základě faktorové analýzy vyčlenily 4 základní přístupy k duchovní problematice, a to dva náboženské v užším smyslu slova: víra v Boha zakotvená v křesťanském učení a okultní religiozita. (Do faktoru křesťanské víry patří víra v posmrtný život, nebe, peklo, zázraky, přesvědčení, že Bible je záznamem Božího slova, že existuje Bůh, který pečuje osobně o každou lidskou bytost, a souhlas s přesvědčením, že pro mne má život smysl jen proto, že existuje Bůh. Okultismus představoval víru v amulety, věštce a horoskopy.) Existence těchto základních náboženských faktorů se přitom projevila nejen v uvažovaných datech za Českou republiku, ale jednoznačně ji potvrdily i analýzy mezinárodních dat ISSP z roku 1998 i 1991.

Skutečnost, že jsou ženy nakloněny náboženské víře více než muži, platí jak o tradičním křesťanství, tak o okultní víře, byť v případě křesťanství jsou rozdíly výraznější – mezi křesťany lze přiřadit téměř dvojnásobný podíl žen než mužů.

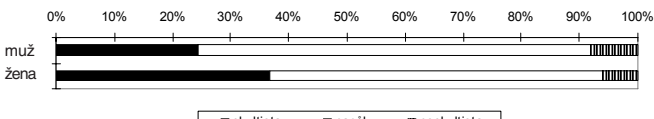
Je třeba si však uvědomit, že v tradiční lidové zbožnosti byly oba typy religiozity úzce provázány. Za „čisté“ křesťany lze proto označit jen přibližně 4 % žen a necelá dvě procenta mužů, za „čisté“ příznivce okultismu přibližně desetinu mužů i žen.¹ Z mužů představují největší skupinu ti, kteří sice odmítají křesťanskou věrouku, ale existenci nadpřirozena připouštějí (křesťanství ne, okultismus tak napůl: téměř

Křesťanská víra podle pohlaví

Zdroj: ISSP 1998

Okultismus podle pohlaví

Zdroj: ISSP 1998

Tab. 1: Víra v Boha podle pohlaví

		Boží osobnost	Duch nebo životní síla	Nadpřirozená síla	Nevím, rád bych věděl	Nevím, je mi to jedno	Neexistuje nic	Celkem
Muž	Abs.	91	118	65	135	90	82	581
	%	15,7	20,3	11,2	23,2	15,5	14,1	100,0
Žena	Abs.	118	166	86	146	75	46	637
	%	18,5	26,1	13,5	22,9	11,8	7,2	100,0

Zdroj: ISSP 1998

Tab. 2: Víra v amulety, věštce a horoskopy podle pohlaví

		Amulety občas přinášejí štěstí								
		Rozhodný souhlas		Souhlas		Nesouhlas		Rozhodný nesouhlas		Celkem
		Abs.	v %	Abs.	v %	Abs.	v %	Abs.	v %	Abs.
Muž		48	8,8	173	31,8	203	37,3	120	22,1	544
Žena		45	7,9	287	50,1	149	26,0	92	16,1	573
Celkem		93	8,3	460	41,2	352	31,5	212	19,0	1117
		Někteří věštci skutečně mohou předvídat budoucnost								
		Rozhodný souhlas		Souhlas		Nesouhlas		Rozhodný nesouhlas		Celkem
		Abs.	v %	Abs.	v %	Abs.	v %	Abs.	v %	Abs.
Muž		47	8,6	273	50,0	151	27,7	75	13,7	546
Žena		91	14,8	398	64,7	91	14,8	35	5,7	615
Celkem		138	11,9	671	57,8	242	20,8	110	9,5	1161
		Hvězdné znamení při narození člověka a horoskop může ovlivnit běh života člověka								
		Rozhodný souhlas		Souhlas		Nesouhlas		Rozhodný nesouhlas		Celkem
		Abs.	v %	Abs.	v %	Abs.	v %	Abs.	v %	Abs.
Muž		53	9,7	178	32,7	187	34,4	126	23,2	544
Žena		68	12,0	256	45,2	147	26,0	95	16,8	566
Celkem		121	10,9	434	39,1	334	30,1	221	19,9	1110

Zdroj: ISSP 1998

40% mužů). Ženy spíše oba typy religiozity propojují – připouštějí tedy nejen nadpřirozené jevy, ale je tato jejich víra častěji provázaná s vírou v prvky křesťanské vírouky.

Rozdíly mezi oběma pohlavími se nevyčerpávají jen tím, že ženy věří v Boha více než muži, ale obě pohlaví Boha rovněž jiným způsobem vnímají. Tři čtvrtiny mužů a žen, které věří v osobního Boha, se shodovaly na tom, že Bůh osobně pečuje o každou lidskou bytost (rozhodný souhlas 36% respondentů obou pohlaví). Odlišně však hodnotili to, zda je Bůh partnerem nebo Pánem a zda je spíše trestající nebo žehnající Bůh. Ženy vnímají Boha pozitivněji než muži, častěji si myslí, že Bůh člověku žehná, ale zároveň mu přisuzují větší autoritu a právo rozhodovat.

To, že ženy častěji chodí na bohoslužby, častěji se hlásí ke křesťanskému vyznání, souvisí i s jejich celkově vyšší důvěrou v církev a náboženské organizace. Ta se projevuje nejenom vyšší deklarovanou důvěrou v náboženské organizace, ale ženy rovněž méně často odmítají, aby se představitelé církví pokoušeli ovlivňovat lidi, jak hlasovat ve volbách, nebo ovlivňovali rozhodnutí vlády.

Jak jsme se již zmínili, jako další, spíše kvazi-náboženské tendence se vyčlenily fatalismus a duchovní orientace, kterou by bylo možné nazvat vírou v člověka. V tomto případě se ovšem signifikantní rozdíl mezi muži a ženami neukázal. Za fatalistu lze označit přibližně 5% mužů i žen, za „humanistu“ přibližně třetinu respondentů obou pohlaví.

Na závěr lze konstatovat, že data ze šetření „Náboženství“ v rámci mezinárodního výzkumného projektu ISSP ukazují, že existují významné rozdíly v náboženské orientaci mezi muži a ženami. Rozdíly jsou přitom výrazné zvláště ve vztahu ke křesťanství. Tyto výsledky nejsou zvláště překvapivé a v podstatě potvrzují obyčejnou lidskou zkušenost, že ženy mají k náboženství kladnější vztah než muži.

Dana Hamplová

Autorka je členkou výzkumného týmu „Demografické chování obyvatelstva“ SoÚ AV ČR.

1 Respondenti byli rozděleni následujícím způsobem: škála, na níž se faktorové zátěže pohybovaly, byla rozdělena na třetinu. Předpokládá se, že krajní třetiny zahrnují lidi, kteří se k dané religiozitě staví vyhraněným způsobem – buď ji přijímají, nebo ji odmítají. Lidé z hlediska dané religiozity nevyhranění, se umístili ve středě. Pro kategorie křesťanství to konkrétně znamenalo následující rozpětí: -2,79 až -1,27 (křesťané), -1,27 až 0,26 (napůl), 0,26 až 1,79 (ne-křesťané). Pro kategorie okultismus: -2,73 až 0,58 (okultisté), -0,58 až 1,55 (napůl), 1,55 až 3,69 (ne-okultisté).

INFORMACE, KOMENTÁŘE

KONFERENCE, SEMINÁŘE, SETKÁNÍ...

STUDENTKOU UNIVERZITY KARLOVY NEBO ODPOLEDNÍ UNIVERZITY HULVÁTŮ?

Dne 4. května jsem byla svědkyní pro mne zpočátku velmi smutné, jak se později ukázalo, i poučné události. Jako studentka Obecné antropologie jsem měla v úmyslu navštívit kurz Antropologie sexuality doc. Františka Vrhela. Proto jsem se v daný čas dostavila plna očekávání, které bylo násobeno tím, že jsem přednášejícího neznala a měla jsem tak při této příležitosti možnost seznámit se s východisky a paradigmaty, o která se opírá. Nic by nebránilo rozšíření mého antropologického rozhledu, kdyby nebylo toho „osudného omylu“. Ale nepředbihejme událostem.

V úvodu přednášky autor zmínil několik známých antropologů a přečetl ze svých poznámek některá jejich díla, zabývající se mimo jiné sexualitou přírodních národů. Poté prohlásil, že by bylo záhodno, nebo že se od něho zřejmě očekává, že řekne také něco o „babách a muž-skejch a jejich vztazích“. Následovaly asi dvě věty, které jsem nepochopila zřejmě proto, že mi na mysl přicházely otázky: Kde to jsem a co tu vůbec dělám? Poté si autor hlasitě oddychl, zřejmě máje povinnou část za sebou a počal namátkový výčet sexuálních praktik a detailní fyziologický popis mutilací (především ženské obrázky), který několikrát komentoval slovy: „to jsou ale prasáci, co?“

Něco takového se přece na Karlově Univerzitě nemůže stát, honilo se mi hlavou. Měla jsem pocit, že tato přednáška mi po šesti letech idealistického studia otevřela oči, že škola, která si nechá líbit, aby její jméno kazili podobní přednášející, si nezaslouží být považována za jeden z nejvýznamnějších pilířů vědění u nás. A začala jsem se stydět, že jsem součástí této instituce.

Autor přednášky během svého výkladu nepoužil ani jednou slovo žena (nahrazoval ho výrazem „baba“) a evidentně místo pojmu patriarchy používal pojem paternalismus. Výše uvedený „komentář o prasácích“ navíc zastoupil jakoukoli antropologicky zaměřenou analýzu, která by se na takto nazvané přednášce dala očekávat.

Připadala jsem si jako účastnice Garfinkelových sociologických pokusů, jejichž cílem bylo zpochybnit základní životní předpoklady a hodnoty testovaného člověka, který si v důsledku toho začal vytvářet složitě teorie, kterými by ospravedlnil a zastřel toto zpochybnění. Mou unikovou teorií, že toto přece není přednáška hodná vysokoškolského studia tohoto jména, bylo, že šlo o nedopatření, kterým jsem se dostala někam jinam, než jsem chtěla. Přesněji řečeno, že jsem se spletla a místo na plánovanou přednášku jsem vešla do jiných dveří, kam si právě odskočil jakýsi sexista popovídat o tom, co by ho napadlo pod pojmem sexualita. Jinak si to vysvětlit nedovedu, natož se smířit s tím, že tomu tak nebylo a byla to skutečně očekávaná přednáška Antropologie sexuality doc. Františka Vrhela.

Na závěr byla přednášejícímu jednou z posluchaček položena otázka po symbolickém významu sexuality, čímž, jak autor odvětil, se on tak do hloubky nezabývá a po chvilce přemýšlení ujistil posluchače o tom, že, ať si různé polohy vysvětlujeme jak chceme, „znásilnit babu je možné jakkoli, když ji druhé přidrží“.

V tu chvíli jsem si oddychla. Má teorie se potvrdila. Sice jsem zameškala přednášku Antropologie sexuality, na kterou jsem byla velmi zvědavá, ale obraz Karlovy Univerzity zůstal v mých očích neposkvřněn.

Příště si budu muset dávat větší pozor na to, kam vstupuji. Jediné, co bych této škole vytkla je to, že když už má tu smůlu a některé její posluchačky sousedí s málo známou Odpolední univerzitou hulvátů, měly by být dveře poslucháren lépe označeny, aby se ostatním nestávalo to, co mně. Nejhorší na tom všem je, že jsem zřejmě opravdu shodou okolností nebyla jediná, kdo si spletl posluchárnu, a proto bych chtěla všem těm, kdo také tápou, o co vlastně šlo, vzkázat: To byl omyl, to nebyla přednáška Antropologie sexuality, spletli jste se!

Alena Křížková

SEMINÁŘ K PRÁVNÍ ÚPRAVĚ ROVNÝCH PŘÍLEŽITOSTÍ MUŽŮ A ŽEN

Seminář na téma *formálně-právní úprava rovných příležitostí mužů a žen* uspořádal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. Byla prezentována odborná studie doc. JUDr. Josefa Blahože DrSc. „Rovnoprávnost mužů a žen – expertíza o vhodném způsobu dosažení souladu mezi právem Evropské Unie a České republiky“. Ministerstvo práce sociálních věcí – odbor rovných příležitostí poskytl expozici dostupných materiálů a studií k otázkám postavení žen s možností objednání zajímavých titulů.

Diskuse byla soustředěna zejména na otázku, jak v procesu harmonizace právní úpravy rovnoprávnosti mužů a žen v České republice s Doporučeními ES postupovat. J. Blahoz ve své expertíze poukazuje na nevýhody, které přináší difúzní úprava rovnoprávnosti mužů a žen dosud v ČR praktikovaná. Podle experta „svou nejednotností a nepřehledností pak v rámci daného zákona, do něhož je rovnoprávnost inkorporována, vytváří často dojem čehosi nadbytečného, deklaratorního“. Proto se zvažuje nahrazení dosavadního difúzního způsobu inkorporace **vypracováním jediného zákona**, který bude splňovat náležitosti jako jsou: „1. multidisciplinární přístup k rovnoprávnosti mužů a žen, 2. stěžejní význam rovnoprávnosti muže a ženy ve veřejném i soukromém životě, 3. vyrovnání handicapu žen, kterým jsou ženy v důsledku historických a společenských faktorů postiženy, a to systémem pozitivních opatření různorodého charakteru, 4. přehlednost a jasnost úpravy rovnoprávnosti muže a ženy, kdy vše obecné by bylo obsaženo v jediném zákoně a pouze určitá specifika v zákonech upravujících nezbytné zvláštnosti

služebních nebo pracovních vztahů, 5. umožnění důsledné efektivní kontroly rovnoprávnosti mužů a žen přímo na pracovišti speciálním, k tomu určeným orgánem složeným ze zaměstnanců s následnou možností vrcholné soudní ochrany v těchto otázkách, 6. stanovení finančních sankcí pro zaměstnavatele, kteří porušují rovnoprávnost muže a ženy.“

Tato doporučení autor opírá o řadu argumentů, k nejvýznamnějším určitě patří fakt, že tento zákon mají země, kde je ochrana rovnoprávnosti mužů a žen neefektivnější.

Formální, legislativní úpravy rovnoprávnosti mužů a žen se v ČR střetnou nejen s nezájmem, ale po zkušenostech s projednáváním novely Zákonníku práce, také s politickým nesouhlasem a mediálním zesměšňováním. Proto nelze podcenit i proces přípravy a vysvětlování, případně získávání politické i veřejné podpory pro přijetí a praktické uplatňování zákona o rovnoprávnosti mužů a žen. Bez tohoto zacílení je možné očekávat politickou neprůchodnost v parlamentu a nepochopení veřejnosti – včetně žen. To je důvod k pozornosti a práci pro všechny zainteresované subjekty: ženské nezávislé organizace, případně získávání politické i veřejné podpory pro přijetí a praktické uplatňování zákona o rovnoprávnosti mužů a žen. Bez tohoto zacílení je možné očekávat politickou neprůchodnost v parlamentu a nepochopení veřejnosti – včetně žen. To je důvod k pozornosti a práci pro všechny zainteresované subjekty: ženské nezávislé organizace, případně získávání politické i veřejné podpory pro přijetí a praktické uplatňování zákona o rovnoprávnosti mužů a žen. Bez tohoto zacílení je možné očekávat politickou neprůchodnost v parlamentu a nepochopení veřejnosti – včetně žen. To je důvod k pozornosti a práci pro všechny zainteresované subjekty: ženské nezávislé organizace, případně získávání politické i veřejné podpory pro přijetí a praktické uplatňování zákona o rovnoprávnosti mužů a žen.

Marie Čermáková

Z VÝZKUMU

GENDER OPTIKOU EKONOMICKÉHO VÝZKUMU

Jednou z prvních prací, zaměřených na gender problematiku v oblasti ekonomického výzkumu je studie **Štěpána Jurajdy: Platové rozdíly a segregace mužů a žen v ČR.** Pro informaci uvádíme citace z abstraktu, ze závěrů a také názory autora z diskuze.

Z abstraktu: „Téma původu platových rozdílů mezi pohlavími se dnes stává aktuálním v rámci našich snah o přidružení k Evropské Unii. Jednou z jeho podmínek je harmonizace legislativy, a tak se do našich právních norem dostávají standardní klausule omezující diskriminaci na trhu práce. Jelikož každé antidiskriminační pravidlo ovlivňuje jinou část platového rozdílu mužů a žen, je důležité vědět, které složky celkového rozdílu jsou kvantitativně nejdůležitější. Tato studie nabízí rozklad mzdového rozdílu mezi muži a ženami založený na údajích o mzdách zaměstnanců mnoha set středních a velkých českých podniků ze začátku roku 1998. Průměrný plat žen u nás se jeví o téměř 30 procent nižší než plat mužů, a to především v podnikatelské sféře. Přibližně třetina tohoto platového rozdílu je zapříčiněna segregací žen do nízkopříjmových povolání, firem a skupin uvnitř firem. Jen nepatrná část celkového rozdílu v podnikatelské sféře se dá vysvětlit rozdíly mezi dosaženým vzděláním obou pohlaví a většina, asi dvě třetiny proto zůstávají na vrub pravděpodobné platové diskriminaci. V rozpočtové sféře je potencionální diskriminace přibližně poloviční.“

Ze závěrů: „Segregace žen do nízkopříjmových povolání, firem a pracovních skupin hraje u nás důležitou roli a dá se jí přičíst asi třetina celkových platových rozdílů mezi pohlavími. Velké rozdíly ale zůstávají především mezi muži a ženami na stejném pracovišti a tyto rozdíly jsou ve srovnání s rozpočtovou sférou v podnikatelské sféře řádově dvojnásobné. Jako horní hranice platové diskriminace v podnikatelském sektoru pak platí, že ženy přicházejí v důsledku diskriminace o téměř pětinu svých mezd. Pro srovnání, celkový platový rozdíl mezi pohlavími činí na podobně definovaném souboru pracujících v USA přes 40% a je tedy vyšší než v ČR (viz práce Bayard a další 1999). Pravděpodobný rozsah platové diskriminace je tam ale o asi 5 procentních bodů nižší než

u nás. Tento rozdíl ale může být způsoben tím, že mé odhady nepostihují vliv mateřství na mzdy a rozsah diskriminace u nás nadhodnocují. U pracujících mladších 25 let, kde je vliv mateřství ještě malý, je pak u nás platová diskriminace velmi srovnatelná s průměrem USA.“

Studie je doplněna vybranou literaturou a tabulkovou přílohou, která přehledně prezentuje metodologické přístupy autora. Pokud budete číst či stahovat studii z internetu, věnujte pozornost i výběru z diskuze, která proběhla na semináři České společnosti ekonomické v řadě „Ekonomické teorie a česká ekonomika“.

Z diskuze:

otázka na autora: *Jaký je ale Váš názor na to, zda by se s diskriminací mělo něco dělat? Jaký je Váš soukromý názor na vhodnost státních zásahů v otázkách mzdové diskriminace?*

odpověď autora: „Já k tomu mám poměrně kladný vztah. Podle mého soudu afirmativní akce sehrávají pozitivní úlohu v tom, že poskytují „rolí“. Například pokud se díky afirmativní akci protlačí pár žen do daného povolání, odvětví či do manažerské funkce, i ostatní ženy si řeknou, že zde není žádný „skleněný strop“, že ony to také mohou dokázat, a začnou se podle toho chovat. Možná, že pro spoustu žen to tak důležité není, možná je to důležitější přes etnikum nebo přes věk, což je další potencionálně chráněná charakteristika. Stručně řečeno: Nevím sice na jistotu, jestli by se afirmativní akce dělat měla, ale já sám bych ji v určitých, přesně definovaných formách doporučoval.“

Studii lze doporučit i sociologům a všem zájemcům o gender studia. I když ekonomický výzkum nezohledňuje řadu vlivů, které způsobují platovou diskriminaci, a jeho analýza platových rozdílů není vyčerpávající, ty, které sleduje, analyzuje s patřičnou teoretickou i empirickou erudiicí. Konfrontace s ekonomickými přístupy a metodologií rozšiřuje poznání o tak složitém společenském tématu, jakým rozdíly mezi platy mužů a žen bezesporu jsou.

Marie Čermáková

* Je prezentována na adrese www.cse.cz. Jde o zkrácenou verzi CERGE-EI Discussion Paper No.2000-01 „Gender Wage Gap and Segregation in Late Transition“, který obsahuje srovnání s podobnou analýzou provedenou pro Slovensko.

V PŘÍŠTÍM ČÍSLE

◻ V červnu 2000 proběhlo v New Yorku zvláštní zasedání valného shromáždění OSN s názvem „Ženy 2000 – rovnost žen a mužů, rozvoj a mír pro 21. století“. Informace o této události naleznete v článku „Nové závazky pro zlepšení postavení žen?“ **Michaely Marksové–Tomínové a Lenky Simerské** z Centra pro Gender Studies Praha.

◻ V minulém roce proběhlo v rámci projektu Deset let společenské transformace v České a Slovenské republice reprezentativní šetření společenské struktury a mobility. O sociálním statusu mužů a žen, jeho dimenzích a proměnách bude pojednávat **Milan Tuček** z týmu „Transformace sociální struktury“ SoÚ AV ČR v článku „Sociální struktura a stratifikace mužů a žen na konci devadesátých let“.

GENDER V SOCIOLOGII SOÚ AV ČR

adresa: Sociologický ústav AV ČR

Gender v sociologii

Jilská 1, 110 00 Praha 1

telefon: (+420-2) 2222 0924

fax: (+420-2) 2222 0143

E-mail: genderteam@soc.cas.cz

Internet: <http://www.soc.cas.cz/sou/tymy/index.html>

GENDER, ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI, VÝZKUM - bulletin týmu Gender v sociologii vydává Sociologický ústav Akademie věd České republiky. Čtvrtletník je součástí projektu „Aktuální otázky formování politiky rovných příležitostí mužů a žen v souvislosti s připraveností České republiky na vstup do Evropské unie“ v rámci Programu podpory cíleného výzkumu a vývoje AV ČR (reg. číslo: S7028002). Vychází čtvrtletně a je distribuován zdarma v nákladu 350 ks. Číslo 2-3/2000 vyšlo v srpnu 2000. Vydání připravili členky týmu: Hana Hašková (redaktorka čísla), Marie Čermáková, Alena Křížková, Marcela Linková a Eva Nechvátalová. Korespondenci zasílejte prosím na adresu: Sociologický ústav AV ČR, Gender v sociologii, Jilská 1, Praha 1, 110 00 nebo e-mailem: genderteam@soc.cas.cz. ISSN 1213-0028